

czel én árvíz ideje alatt többször találkoztam és beszéltem. Nekem, hála istennek semmi bajom sem volt, jegyesem is, ámbár nagy veszedelmek közt volt, de megszabadult. Károm ugyan nekem is lesz, és pedig nem csekély, mert egy könyváros, kinél sok könyvem volt, egészen tönkre ment és ott alig ha el nem veszíték vagy 400 váltó forintot, melyre-kivált most igen nagy szükségem volna.

A' mi össze esküvésünk már megtörtént, martius 30 d. Tapio-Szentmártonban; és én két hetes házas vagyok. Mart. 26. kellett volna az esküvésnek lenni, de az árvíz miatt az is elhaladt. Szentmártonban egész csendességgel ment végbe a' dolog és egy krajczár költségembe sem került. Szabó József és felesége, szentmártoni gazdag földes ur a' Csajághiakkal igen közel atyafiak és feleségemet úgy tekintik házoknál, mint saját leányokat. Nekik régi ohajtások volt, hogy nálók esküdjünk; az árvíz teljesítette kívánságokat. —

Édes Asszonyanyám! az én házasságomon ne aggódjék. Minden jelek arra mutatnak hogy ez jó házasság lesz, legalább az én kívánságom szerint jó. Én most teljesen megelégedett vagyok 's úgy hiszem az leszek jövődöben is. Feleségemben mind feitaláltam azt, a' mit reméltem, nincs egyéb hátra, minthogy őt kedves Asszonyanyám szivességébe és szeretetébe ajánljam.

Mihelyt őt hat napra szabadulhatok, kirándulunk Szücsibe és bemutatom Asszonyanyámnak feleségemet, addig fogadja el kedves Asszonyanyám a' legszívesb gyermeki tiszteletünket. Ki egyéb iránt, testvéreimet csókolva, 's magamat anyai szeretetébe ajánlva vagyok

Pesten, apr. 11 d. 1838.

tisztelő fia
József

Kívül:

Tekintetes Bornemissza Johanna asszonynak, néhai tek. nzetes és vitézlett Bajza Mihály' ur' özvegyének.

Gyöngyös
Szücsiben.

Közli: SZÜCSI JÓZSEF.

HÉT LEVÉL KAZINCZYTÓL, KILENCZ KAZINCZYHOZ.

(Első közlemény.)

Váczy Jánosnak a Kazinczy *Levelezése* XXI-ik kötetéhez írott Bevezetése (a XLIV-ik lapon olvasható záradék) arra ösztönzött, hogy a sárospataki ref. főiskola birtokában levő s Kazinczytól származó vagy hozzá írott leveleket összegyűjtsem és közülök legalább néhányat addig is közöljek, míg a pótlékkötet megjelenik, illetőleg »Kazinczy hivatalos levelezésének maradványai« — mint az Akadémia Kazinczy-bizottsága 1891-ben tervezte — az ő összes műveinek I. osztályában, az eredeti munkák között, az önéletrajzi dolgozatok függelékeül közzétételnek. (Dr. Váczy: Kazinczy Lev. II. k. XXXII. lap). Ez alkalommal 16 levelet adok ki, melyek közül 11 a főiskola levéltárában, 5 pedig a könyvtárban található.

I.

Kazinczy — [Őri Fülep Gáborhoz.]

Tisztelendő Professor

nékem Drága Nagy Jó Uram!

Parantsolatjára Tiszt. Professor Uramnak a' Fels. Tsászárnak azon Intimatumát, mellyet Fels. Anyja halála után mindjárt más nap botsátott a' Vármegyékre, (mind Eperjesi utam, mind pedig egyéb foglalatosságaim miatt talám későn is) által-küldöm. Egyszers'mind jelentem, hogy Kacsandi Lászlóné Asszonyom nem Kementzén hanem Kohányba fogja az Innepeket tölteni. Egész nyughatatlansággal várván T. Professor Uramnak Regmetzen való transitusát, midőn magamat tapasztaltt gratziájiba ajánlanám, maradok

Tiszt. Professor Uramnak

A. Regmetz 19^a X-bris

1780

alázatos 's tökéletes

szívű hív szolgája

Kazinczy Ferencz.

[Sárospataki ref. főiskolai levéltár. XVII. 6148.]

II.

Szalay Sámuel² — Kazinczyhoz.

Tekintetes Királyi Inspector Ur. etc.

Közelebb mult Hónapnak 15-ik napján hozzám írott Uri Levelét a T[ekintetes] Ur[na]k szokott tisztelettel elvévén 21^a Aug. Postai alkalmatossággal, minthogy a dolog az egész Eklésiai Communitast illeti, magamtúl nem válaszolhattam mind addig, mig 28^a Aug. közönséges Consistorialis Gyűlésben a dologrúl tett magok meghatározását írásban előmben adták volna: az alatt 30^a Augusti meg érkezvén a három normalis methodust tanuló ifjaink; azt állították, hogy T[ekintetes] Inspector Ur, két vagy harmad nap alatt ide Miskolczra érkezik; azért nem reménylvén, hogy levelem az Urat már Kassán találja, levelem írását ez okon mind eddig halasztani kénteleníttem. — A mi már most a dolgot illeti, azon nevezett napon 28 Aug. az Eklésiai Consistorialis együtt lételekben Eklésiánk Tagjai, minden környűl állásaira nézve meg vizsgálván a fel állítandó oskolák dolgát, abban állapotok meg: hogy itt épen nem lehetne a mi Eklésiánk részérűl mixta normalis oskolát fel állítani: mind azért, hogy ha talán találkozánakis Eklésiánk Tagjai közzűl tizen, vagy többen s kevesebben, a kik gyermekeiket mixta

¹ E levelet valószínűleg Őri Fülep Gábor pataki tanárhoz írta Kazinczy.

² A tiszáninni ref. egyházkerület püspöke és a sárospataki ref. főiskola főgondnoka volt 1770. juli. 1-től 1792 jul. 12-én bekövetkezett haláláig.

oskolába járatnák; de többire közönségesen olly magok meghatározást veszszük észre Eklésiánk népe között, hogy semmi motivumokkal nem lehetne arra hajtani, hogy gyermekeiket olly mixta oskolába adják: készebbek levén minden oskolában való nevelés nélkül gyermekeiket mély tudatlanságban fel nevelni melly az Ő felsége kegyelmes és bölts tzéllján kívül vagyon: mind azért, mert közelebb mult esztendőben octobernek 10-ik napján Sub. Nro. 43446. emanalt királyi kegyelmes Rendelésben ámbár a mixta oskoláknak introductioja a Méltóságos oskolák Fő Directiójának hathatós munkásságába ajánltatik: de arra való kényszerítő erő ezen munkából kirekesztetik; amint hogy ezen kényszerítő erőltetésnek távoztatása meg erősítettik, a Nagy Váradi Græca non Unita Eklésiának Instantiájára, ezen esztendőben 2-da Januarij emanalt és T. N. Bihar Vármegyéhez küldtetett kegyelmes királyi Parantsoltnak erejével. Illy és több okokon ezen mi Eklésiánk is a mixta oskolának fel állittatása illy nehéz környül állások között akadályoztatván: abban önként magát meghatározta Eklésiánk népe, hogy a Parantsoltatott Normalis Tanításnak és Tanulásnak módját örömet fel vészi mixtura nélkül: és azon Instálja Eklésiánk a T. Urat, hogy abban méltóztasson a T. Ur rendelést tenni: hogy azon ki tanittatott és a Capitalis Normalis oskolából szép Testimonialissal haza botsátott három iffjakat: maga méltóztatike a T. Ur oskolánkba introducálni: vagy az Eklésiára, és a Localis Director urra bízni. Ez itt Eklésiánk nevével és rendelésével alázatosan tett jelentésem után magamat Kegyes Ur Gratiájába s T[ekintetes] Ur[amna]k alázatosan ajánlván állandó tisztelettel maradok Miskolcz 25ta Augusti 1787. (A datum téves: a levél későbből való!)

[Ez ívrét alakú papirosra írt első fogalmazvány hátán a következő jelzés olvasható: »Responsoriæ R. Superintendentis D[omini] Samuelis Szalay ad Scholarum Nationalium Inspectorem D[ominum] Franciscum Kazintzi intuitu introductionis Scholæ Mixtæ in Ecclesiam Miskoltziensem. Ao. 1787. d. 25 aug.« — Az egész levél Szalay sajátkezű írása. — Sárospataki ref. főiskolai levéltár. XXII. 8109. sz.]

III.

Verner Jakab — Kazinczyhoz.

Tellyes bizodalnú drága Nagy jó Uram,
Királyi Inspector Úr!

Mivel hogy Martsa Sándor Uram a' ki a' szigethi mixta Fő Oskolábann Refor. Tanító volt, mostan tudta meg, hogy Szabó Uram el menetelével a' Váradi Nationalis Fő Oskolába Vacantia esett, azért későbbenn jelentette magát e' meg üresedett hivatal el nyérése végett, ez pedig olly Ifiú, a' ki minden tekintetbe meg érdemli, hogy kérése meg halgattassék. Azért ma nékie vissza felelek, hogy késedelem nélkül Váradra pro docenda classe 3^a jöjjön. Ezen változás által tehát a' Szigethi Fő Oskolábann vacál a' harmadik classis, a' hová Reformatus Tanító kívántatnék, kinek fizetése 250 forint, 18 f. kvártélypénz és tűzi

fa. A' helyett tehát, hogy Váradra küldene az Úr egy Ifiat, méltóztassék Szigethre Máramarosba egy jó Ifiat egyenesen küldeni, melly iránt már előre írtam Aschbacher localis Rector Urnak, hogy Kassáról fog Tanító érkezni. Tsak az iránt újítom kérésemet, hogy mennél előbb el indulna az Ifiú, nékem pedig nevét, és el menetele napját tudtomra adni méltóztatna. Engedelmet kérek illy sok alkalmatlankodásomról, melyet tsupán az Úr barátságába levő biztomba tenni merészlek.

Szabó Uram N. Bányára mint Professor 2^{ae} Humanitatis classis megyen.

Ezzel további szívességének kérésével igaz, és különös tisztelettel maradok

Az Urnak K. Inspektor Urnak
Várad 24. Aug. 1789.

alázatos szolgája
Verner Jakob
K. Inspector.

Migos Gróf Forgáts Várad kanonok (ha esmerte az Úr) ma meghalálozott itten.

[Eredetije a sárospataki ref. főiskola könyvtárában, a Kazinczy hivatalos levelezését tartalmazó ívrét alakú kötetben.]

IV.

Verner Jakob — Kazinczyhoz.

Tellyes bizodalomú drága Nagy jó Uram,
Királyi Inspector Uram!

Éppen most veszem Szigetről a' localis Directoromnak tudósítását arról, hogy még Toth István Uram oda nem érkezett, kinek meg érkezését annyival nehezebben várja, mivel a' Classis tsak más Tanító által suppléaltatik. Azért kérem alázatosan az Urat, méltóztassék nekie még egyszer írni, hogy induljon, és bizonyos légyen abban, hogy ezen Districtusbann is én bennem különös jó akaróra talál, Szigethen pedig éppen sokan vagynak, a' kik az oskola mellett munkálódokat kedvellik.

Szigetre a' Zsidó oskolába már ez előtt 3 hónappal egy Evangelicus Tanítót rendeltem, 's azért már Fürstet, a' kit esmérek, mert N. Károlybann is tanított, oda nem rendelhetem.

A' fizetésünk, a' Bétsi hírek szerint a 1^a Nov. a. c. fog jobbitatni. Magamat további szíves barátságába ajánlom, s' vagyok

Az Urnak K. Inspector Uramnak
Várad 2^a Octobris 1789.

alázatos szolgája
Verner Jakob.

[Eredetije a sárospataki ref. főiskola könyvtárában, a Kazinczy hivatalos levelezését tartalmazó kötetben.]

V.

Verner Jakob — Kazinczyhoz.

Tekéntetes Királyi Inspector Úr,
Különös bizodalomú Uram!

Azon beszédet, mellyel az Úr a' k. al-igazgató Tisztyeit a' múlt hónapnak végén hivatalyokba bé iktatta, és a' melly a' Tanítás modja felől nyomos jegyzéseket foglal magábann, annyival nagyobb örömmel vettem, olvastam, és el is osztogattam, mennél bizonyosabb vagyok arról, hogy annak által olvasása sokakbann igazabb vélekedést fog gerjeszteni ezen oskolák iránt; ha tsak az ellent nem áll, hogy sokan kétszer kettőt sem akarnak négynek esmérni. Ehez méltóztassék tehát köszönetemnek nagyságát mérsékelni, hogy vélem azt közleni nem terheltetett. Magam is, a' ki magamtól változásokat tenni addig nem bátorkodtam, már többször ohajtottam, hogy fellyebb való rendelések által jóbóúlnának meg azok, a' mellyek az okos, és valóságos Nevelés módjával a' Methodusbann még nem egyeznek. Adja Isten, hogy az, a' mint az Úr ígéri, mennél előbb meg is légyen! De minthogy ezen német beszédet, a' németül nem tudóknak ki osztani nem lehetett, az Úr pedig annak magyarra lett fordítását is jelenti, ezekből is annyival nagyobb bizodalommal kérek exemplárokat, minthogy ezen a' részen a' magyarnak sokkal nagyobb fogantja lehetne.

A' Circulárék iránt, hogy azokat az Urral is közleném, valamint hogy ezt szívesen tselekedni magamat alánlom, úgy bizodalmosan ki kérem az Úrtól, hogy főképp azok iránt, mellyek már eddig is ki mentek, akaratját bővebben vélem közleni méltóztassék.

Mellyek utánn állandó barátságos tisztelettel maradok

Az Úrnak Királyi Inspector Uramnak

N. Várad 1^a Febr. 1790.

alázatos szolgája
Verner Jakob.

[Eredetije a sárospataki ref. főiskolai könyvtárban, a Kazinczy hivatalos levelezését tartalmazó kötetben.]

VI.

Verner Jakob — Kazinczyhoz.

Tekéntetes Királyi Inspector Úr,
Nagy bizodalomú Uram!

Valamint hogy különös köszönettel vettem magyarra fordítatot beszédének Nyomtatványit az Urnak, úgy igyekezem rajta, hogy azokat ezen a' részen széjjel osztván, közönséggé tegyem, tudom is, hogy a' mint a' Németet már dicsérettel olvastuk, úgy a' Magyar is közönséges jóváhagyást fog nyerni.

A' mi a' német nyelven való oktatást ezen Districtusban illeti, az, ha igazat kell mondanom, tsak tsupa német helyeken tanítatik, a'

Magyar helyeken igen keveset, az is pedig tsak nagyobb Városokban. Az oláh oskolákban a' Tanítóktól a' német nyelv' tudományát meg kellett eddig kívánni, mert ezt minden Intimatum parantsolta, de úgy vélem az is el múlik, melly által nagy bajtól menekszem meg.

Én Visitátoroknak mind olyanokat cándidáltam, kik magyarúl tudnak, egyébbaránt is pedig nem tsak az Oskolák dolgában érdemeket bizonyíthatták. De léssen e' bellőlök valami, nagyon kétséges. A' mostani Circumstántiák azt nékem reményleni, alig engedik. Szerentsébb az Úr, a' ki mind segéző társakat nyert, mind pedig meg jobbított fizetésit is húzza, ezek nállam talám tsak kívánságok maradnak. Felőrl semmit nem tudhatok, ha léssen e' az oskolák dolgába változás, ha az Úr előbb értene valamit, barátságos közlésit ki kérem.

Én, a' ki az Úr barátságát igen nagyra betsüllöm, és állandó tisztelettel maradok

A' Tekintetes Úrnak
Várad 19^a Febr. 1790.

alázatos szolgálja
Verner Jakab.

[Eredetije a sárospataki ref. főiskolai könyvtárban, a Kazinczy hivatalos levelezését tartalmazó kötetben.]

VII.

Ivánkay Vitéz Imre — Kazinczyhoz.

„. Tekintetes Királyi Inspector Úr!

O Felségének, a' most uralkodó Királynak a' Felséges Helytartói Tanács által e' folyó hónapnak 20-kán 13027-ik szám alatt ki-adott kegyelmes Parantsolatja szerént négy hónapokig viselt Királyi Visitatori hivatalomtól el-mozdítván, nints egyéb hátra, hanem hogy az ide zártt Irásimat a' Tekintetes Úrnak alázatosan be-küldjem. Sokkal kevesebbek azok, mint sem hogy hivatali buzgóságomnak tsak valamennyire is tanúji lehetnének. Hogy többet nem tehettem, látja az, a' ki tudja, hogy mikor e' hivatalom folytatására rendeltettem, szinte akkor tiltattam-el, annak olly tökéletesen viselésétől, a' mint le-tett hitem, a' Felséges Rendelések, és a' Tekintetes Úr eránt lévő hala-adó mély tiszteletem kívánta. E' reménytelen változás egyik példája a' sors viszontagságainak. Én, a' ki a' meg-hóltt Felséges Fejedelem által a' Tekintetes Úr közben-járására választattam az említett tiszt-viselésre, édes Hazámnak mostan ki-derültt egén borongó örömet tekintvén szint' olly örömmel válok-el attól, valamint ez előtt négy hónapokkal fogadtam. Nem is sajnálok egyebet, tsak hogy a' Tekintetes Úrral ez által lett szorosabb öszve-köttetésemet látom el-enyészni, és egyszer 's mind azon térségről is el-téríttem, mellyen kedves Hazámnak boldogságán lehetett volna munkálódnom.

Hivatali útazásomban volt szerentsém olly érdemes Igazgatóit ösmerni. Oskoláinknak, kiknek tisztí buzgóságok sokkal nagyobb, mint

sem hogy jutalom nélkül maradhatnának. Senkit sem említek ezek közül tsak az egy Horváth Pétert, ki a Jászberényi Vegyes Oskolának igazgatását minden vallásbéli részre-hajlás nélkül, és a' leg nagyobb szorgalommal már nem kis időtől ólta ingyen, és minden jutalom nélkül folytatja. Az ő hármias hivataljai (a' Districtusnak Notáriusa, a' Gymnasiumnak Directorja, és a' Nemzeti Oskolának helybéli Igazgatója) bátor nem kevés fáradságát kívánják, mind az által a' leg nagyobb egyenességgel vallo-meg, hogy bámúlásra méltó volt az alatta lévő Nemzeti oskolabéli Tanulók előmenetele. Nem kétlem, hogy az ő érdemeit velem együtt egyenlő mértékben ösmeri a' Tekintetes Úr, és éppen az az oka, hogy rólok többet nem szólok, hanem kérem Tekintetes Urasságodat, méltóztasson azokat tekintetbe venni, magát a' felsőbb helyeken közbe vetni érette, és valamint másoknak, kik nálánál talán sokkal méltatlanabbak valának, néki is jutalmat szerzeni. Tellyesítse a' Tekintetes [Úr] ezt az utolsó kérésemet, úgy osztán semmi se marad hátra, a' mit még mint Visitator kívánnom lehetne — kellene.

Engemet pedig tartson meg a' Tekintetes Úr, azon mértéket nem ösmerő kegyelmében, mellyet tsak e' kevés, négy hónapi idő' el-telése közben világosan lehetett tapasztalnom. Felejtse-el hibáimat, és maradjon az a' mi volt, az én — Pártfogóm, ez az én végső esedezésem. Kívánván azt is hogy e'be a' hivatalba, mellyet én most örömmel teszek-le, hogy ha valaha még helyre állani lehet szerentséje, nálamnál emberségesebb, és alkalmazosabb Ember léphessen. A' Tekintetes Úrnak magamnál hívebb és engedelmesebb Alattvalót, a' kezem alól el-vétetett Oskolai Előljáróknak és Tanítóknak szívesebb hivatal-béli Társat kívánok. És ezek után örökös tisztelettel maradok

a' Tekintetes Királyi Inspektor Úr'

alázatos szolgája

Ivánkay Vitéz Imre volt királyi Visitátorja a' Hevesi kerület-béli Nemzeti Oskoláknak.

Egerben, Aprilisnak utolsó napján 1790-ben.

[Eredetije a sárospataki ref. főiskola könyvtárában, a Kazinczy hivatalos levelezését tartalmazó ívrét alakú kötetben.]

HARSÁNYI ISTVÁN.

BESSENYEI GYÖRGY ELSŐ DRÁMÁJA.

Többször szóba került már az a kérdés, melyik volt Bessenyei első drámája? Újabban az IK.-ben is szóltak Bessenyei drámáinak sorrendjéről. Hogy a *Hunyadi László* tragédiája időrendben az első, ezt maga Bessenyei mondja el egy helyütt, a mi úgylátszik kikerülte a kutatók figyelmét. A *Geschäfte der Einsamkeit* című német művében egy francia levélben ezt írja Bessenyei: A Hunyadi tragédia kis mű, szellemének *első kísérlete*. »C'est un petit ouvrage, le premier essai de votre génie.«

RIEDL FRIGYES.